

ВСТУП

Покаяння складає основу духовного життя людини та полягає у відновленні розірваної гріхом єдності з Богом. У своїх творах Отці Церкви часто зверталися до цієї теми, називаючи покаяння другим Хрещенням, початком християнського життя, основою всіх духовних прагнень, шляхом спасіння, що передбачає внутрішню переміну серця, зміну способу свого мислення, свободу від гріха. Церква навчає, що покаяння необхідне всім людям, позаяк усі згрішили (Рим. 3,23) і потребують покаяння та навернення благодаттю Христа. Неможливо прийти до Бога і розпочати діалог із Ним у стані, коли серце і воля людини є поневолені гріхом, перенасичені злом і темрявою. Тому той, хто бажає увійти у спілкування з Творцем, насамперед мусить очистити всього себе, змінити, за словами ап. Павла, внутрішнього чоловіка, зануреного в гріх (Еф. 3,16), на нову людину, у серці якої, замість гріха і пристрастей, є місце для Бога і Його благодаті.

Покаяння допомагає позбутися темряви гріха, очистити глибини своєї душі і з'єднатися з Богом. Воно дає людині можливість побачити, що життя з Богом - набагато краще, ніж гріх, який завжди несе за собою духовну смерть людини, бо не залишає для неї жодних можливостей обирати добро. Покаяння веде до свободи та богоспілкування.

Бажаючи пізнати значення покаяння у світлі Східної традиції нам слід звернутися до святоотцівської писемної спадщини, яка дозволяє побачити велику користь покаяння для тих, котрі шукають глибшого сенсу свого життя та покликання.

У нашій дипломній роботі, ми звернулися до богослов'я Симеона Нового Богослова (949-1022), монаха і подвижника, одного з найяскравіших представників церковного життя Візантії.

У своїй письмовій духовній спадщині преподобний по-особливому, використовуючи метафоричну мову, розкриває глибини Покаяння і його важливість у духовному житті, наголошуючи на тому, що на шляху спасіння процес очищення серця від гріха є безумовною і невідкладною справою усього людського життя.

Симеон наголошує, що без покаяння людина, перебуваючи у грісі, не може встановити відносини з Богом, які передбачають чистоту її помислів, вчинків і тишу душевних сил. Покаяння є шляхом, який веде людину до спасіння – найголовнішої мети людського життя.

Актуальність нашої праці полягає в необхідності представити окремі аспекти творчості преп. Симеона Нового Богослова про покаяння, його значення у духовному житті, а також ті духовні плоди, які людина отримує як наслідок. Таке знання особливостей духовної боротьби є корисним для всіх, хто прагне життя в єдності з Богом. Крім того, дослідження творчості преп. Симеона є, водночас, поглибленням знань про покаяння у світлі східної духовно-аскетичної церковної традиції та використанням їх у майбутньому душпастирському служінні.

Позаяк тема для дослідження є досить широкою, і ми не до кінця вичерпно зможемо її висвітлити, тому зупинимось на найважливіших богословських думках преподобного, зокрема, спробуємо розкрити тему покаяння, наголосивши на особистому духовному досвіді преподобного. Спадщина преп. Симеона відкриває перед нами безпосередній

досвід подвижника, втілений у життя, а відтак, переданий і збережений в скарбниці аскетично-богословського вчення Церкви.

Ми розділили нашу роботу на два розділи. Перший буде стосуватися життєпису преподобного і опису його творчої спадщини. У цьому розділі ми постараємося представити деякі теми богослов'я преподобного Симеона: обожнення, споглядання Божественного світла, а також його антропологію в аскетично-містичному контексті. У другому розділі зосередимо свою увагу на вченні преп. Симеона Нового Богослова про покаяння, оглянувши спочатку аскетичне вчення преподобного, заторкуючи теми смирення, Божого страху, ролі Божого слова в духовному житті та інші. Далі перейдемо до аналізу вчення про покаяння і дар сліз, що є невід'ємним елементом духовного навернення у процесі покаяння. Відтак представимо покаяння як процес богоспількування, в якому людина поступово входить у нові відносини з Богом, переходить від стану раба до стану вільної від гріха людини, розпочинаючи, завдяки цій переміні, новий етап свого життя. В останньому пункті зосередимо увагу на духовних плодах, які приносить покаяння, стаючи основою для подальшого духовного поступу людини у бік Бога.

У нашій дипломній роботі ми використали методи синтезу, а також порівняння, які допомогли нам висвітлити питання, пов'язані із вченням преподобного про покаяння, а також сформулювати їх у відповідній послідовності. Ми поставили перед собою завдання прослідкувати динаміку формування богословської думки преподобного Симеона про покаяння.

Під час написання роботи, перед нами виникли труднощі з пошуком літератури, позаяк немає жодних опублікованих наукових досліджень українською мовою.

Джерелами цієї дипломної роботи стали, передусім, твори преп. Симеона, зокрема його Слова, а також тематичні дослідження митрополита Іларіона Алфеева та наукові праці відомих авторів: В. Кривошеїна А. Меня, В. Лур'є, Я. Пелікана, Архим. Епіфанія, Т. Шпідліка, І. Гаргано, П. Євдокімова та інших. Саме ці джерела допоможуть нам охарактеризувати покаяння у світлі творчості преп. Симеона Нового Богослова.

З огляду на обсяг джерельної літератури та обмежений формат, наша дипломна робота не претендує на повне висвітлення заданої тематики. Вона є лише спробою розкрити сенс покаяння, спираючись на дослідження вище вказаних дослідників і саму спадщину преподобного Симеона Нового Богослова.

ВИСНОВКИ

Покаяння – це доволі непростий шлях людини, який, своєю чергою, вимагає від неї значних зусиль, котрі передбачають глибоку моральну оцінку свого духовного життя, а також глибоку довіру Богові. Проте на цьому трудомісткому шляху вона здобуває очищення своєї душі, тобто спасається від згубного впливу гріха, який позбавляє людину сили обожнюючої благодаті. Через покаяння людина отримує можливість нового духовного росту і нові сили на шляху до вічного спасіння.

Аналізуючи головні аспекти покаяння на основі творчості преп. Симеона Нового Богослова, нам вдалося з'ясувати, що воно здійснюється у людині лише тоді, коли вона, поступово розуміючи свій впалий стан, починає кликати на допомогу Господа, який, у процесі виходу людини зі стану гріха, помножує Свою благодать у її серці, що відіграє основну роль. Під дією благодаті людина стає здатною переосмислювати реальне становище свого духовного життя, а відтак, в глибині серця викликає бажання стати на шлях переміни і навернення.

Результатом такої співдії, за словами преп. Симеона, стає те, що людина починає бачити у своєму житті можливості, які раніше не помічала. Однак такого дару вона може сподобитися лише завдяки довготривалій аскезі. На думку св. Симеона, процес покаяння не є спонтанним і передбачає тривалу боротьбу людини зі своїми пристрастями, котрі є головною причиною її гріхів. Визначальним у цьому процесі стає бажання людини стати на шлях змін. Засобами у процесі покаяння є піст, молитва і милостиня.

У своєму вченні про покаяння преп. Симеон багато разів звертається до Святого Писання, на основі якого будує своє вчення про пристрасті, гріх і власне саме покаяння. Він наголошує на тому, що людина ніколи не повинна падати у відчай і зневіру через численність гріхів, бо навіть найбільший гріх вона здатна очистити завдяки молитві і покаянню. Преп. Симеон, описуючи стан душі людини у стані покаяння, заохочує грішника до постійного сокрушення свого серця у смиренні перед Господом, зокрема він наголошує на важливості таїнства Покаяння – Сповіді, в якій грішник отримує прощення гріхів, а також спасительну благодать Божу для поправи свого життя. Преподобний, говорячи про покаяння, вказує, що потрібно не лише каятись із гріхів від щирого серця, але закликає ще й до твердого наміру остерігатися, щоб не повторювати минулі гріхи, тобто наполягає на боротьбі з пристрастями, які можуть стати його причиною.

Слід зауважити, що вимогливість щодо духовного життя, а особливо переміни свого життя, згідно з преп. Симеоном, є своєрідним постулатом його абсолютної вірності євангельським заповідям. Тому й не дивно, що він у своїх повчаннях часто звертається до теми покаяння.

Усвідомлення того, що ціллю людського життя є досягнення людиною вічного спасіння, визначає покаяння як щоденну і важливу справу усього життя християнина.

У центрі аскетичного досвіду преп. Симеона знаходиться таїнство спасіння людини у двох вимірах: Божественному, котрий є у задумі Божому щодо людини, який полягає у її спасінні і людському, який включає в себе вільне бажання людини до співпраці з Богом через уподібнення до Нього. Це уподібнення, своєю чергою, передбачає очищення серця, кардинальну переміну свого способу життя, позбавлення себе всього того, що віддаляє людину від можливості стати співучасником благодатного життя в Бозі. За словами преп. Симеона, людина покликана до життя з Богом, що передбачає внутрішню чистоту її серця, де немає місця для гріха. Так покаяння стає одним із необхідних елементів преображення людини.

Процес народження нової людини не може відбутися без участі самої людини в цьому процесі. Очищення від гріха передбачає клопітку щоденну працю та постійну духовну боротьбу зі спокусами. Подвижник поступово переосмислює своє життя і вчинки і у світлі Божої благодаті, вчиться розпізнавати небезпеку гріха, його трагічні наслідки для спасіння душі. Ведучи боротьбу з гріхом, людина поступово очищується від нього.

Наслідком такого процесу є дар благодатних сліз, які, на думку преподобного, є ознакою щирого покаяння, знаком невидимої присутності Бога в житті людини. Сльози стають даром тому, хто сердечно докладає зусилля для того, щоб змінити своє грішне життя.

При цьому преподобний підкреслює, що дар сліз не є спонтанним процесом. Вони виникають тільки тоді, коли Божа благодать торкається глибин людського серця. Вони і є, так би мовити, даром людині за її намагання жити праведним життям.

Бог завжди першим готовий прийняти грішника, який щиро кається, а з іншого боку, на цей шлях є покликаною вийти людина, щоб наново віднайти Бога, Який спасає тих, хто кається і шукає його милосердя. Найвищим етапом переміни людського серця стає чисте

і благодатне життя, позначене безкінечною перспективою обоження через таїнство Покаяння, через яке людина поступово зростає до богоподібного стану. Обоження всієї людини, її тіла і душі, на думку преп. Симеона, здійснюється через прийняття Тіла і Крові Христової, а також аскезу тіла, тобто зречення від усього, що є земним і тимчасовим. Покаяння приносить свої щедри плоди. Серед них Симеон називає смирення, постійну духовну тверезість серця, безпристрасність. А найбільший плід, якого сподобляється людина у процесі покаяння, – це дар любові і вдячності Богові за можливість спасіння через покаяння у гріхах.

Досліджуючи спадщину преподобного Симеона, ми прийшли до висновку, що його повчання і духовні настанови є дуже корисними для всіх, хто прагне єдності та життя з Богом, намагаючись усунути всі перешкоди, які постають на цьому духовному шляху. Перешкоди, створені гріхом, можна усунути за допомогою покаяння, тому преп. Симеон присвятив багато уваги цьому таїнству переміни людського життя. Його думки і висновки не втратили своєї актуальності для сучасної людини, навпаки, в теперішній час нівелювання духовних орієнтирів, набувають щораз більшого значення.

ЗМІСТ

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ 3

ВСТУП 4

РОЗДІЛ I ЖИТТЯ ТА ТВОРЧА СПАДЩИНА ПРЕПОДОБНОГО СИМЕОНА НОВОГО БОГОСЛОВА 7

1.1 Життя преподобного Симеона Нового Богослова 7

1.2 Творча спадщина Симеона Нового Богослова. 16

1.3 Огляд основних тем богословського вчення Симеона Нового Богослова. 22

РОЗДІЛ II ПОКАЯННЯ – ШЛЯХ ДО БОГА 29

2.1 Аскетичне вчення преподобного Симеона Нового Богослова 29

2.2 Сльози і покаяння 35

2.3 Покаяння як богоспількування 49

2.4 Плоди покаяння 55

ВИСНОВКИ 61

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ 64